

РОЗДІЛ 7

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.9.03:340.115

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-5/29>

МЕДІАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ: ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЧИ ДЕКЛАРАТИВНА ФОРМАЛЬНІСТЬ?

MEDIATION IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS OF UKRAINE: AN EFFECTIVE TOOL OR A DECLARATIVE FORMALITY?

Керімов Т.М., студент IV курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Росомаха З.Р., студент IV курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Георгієвський Ю.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри адміністративного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У науковій статті здійснено ґрунтовне дослідження інституту медіації у системі адміністративного судочинства України з урахуванням нормативно-правового регулювання, практичної реалізації та доктринального осмислення. Особлива увага приділена аналізу доцільності впровадження та функціонування медіації в адміністративному судочинстві України крізь призму концептуальних і прикладних проблем, що ускладнюють або внеможливають її ефективне застосування у межах вирішення публічно-правових спорів в адміністративних судах.

Визначено, що правова природа публічно-правового спору, яка характеризується юридичною нерівністю сторін, істотно обмежує можливості використання альтернативних способів вирішення спорів, зокрема медіації, у межах адміністративного судочинства. Проаналізовано узгодженість інституту медіації у системі адміністративного судочинства України з конституційно-правовим приписом, передбаченим ч. 2 ст. 19 Конституції України, згідно з яким органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень й у спосіб, передбачені Конституцією та законами України. Крім того, поставлено під сумнів відповідність застосування медіації ключовим принципам адміністративного судочинства України – рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом і змагальності сторін, диспозитивності й офіційного з'ясування всіх обставин у справі.

У контексті порівняльного аналізу досвіду зарубіжних країн визначено, що використання медіації в адміністративних юрисдикціях навіть у державах із розвиненими правовими системами досить обмежене, що вказує на наявність глибоких структурних труднощів у поєднанні публічно-правових спорів із механізмами альтернативного врегулювання. У висновку обґрунтовано критичний підхід до доцільності існування медіації як правового інструменту в адміністративному судочинстві України.

Ключові слова: адміністративне судочинство України, альтернативне вирішення публічно-правових спорів, медіація, примирення.

The scientific article presents a thorough study of the institution of mediation within the system of administrative justice of Ukraine, taking into account regulatory and legal provisions, practical implementation, and doctrinal comprehension. Particular attention is paid to the analysis of the appropriateness of the introduction and functioning of mediation in the administrative proceedings of Ukraine through the prism of conceptual and applied issues that complicate or preclude its effective application in the resolution of public law disputes.

It is determined that the legal nature of public law disputes, characterised by the legal inequality of the parties, significantly limits the possibility of using alternative dispute resolution methods, in particular mediation, within administrative proceedings. The scientific article analyses the consistency of the mediation institution within the system of administrative justice of Ukraine with the constitutional legal provisions stipulated in Art. 19 § 2 of the Constitution of Ukraine, according to which public authorities and their officials are obliged to act solely on the basis of, within the limits of authority, and in the manner prescribed by the Constitution and laws of Ukraine. Furthermore, the compliance of mediation with the fundamental principles of administrative justice in Ukraine, such as equality of all parties in the judicial process before the law and the court, and adversarial proceedings, dispositiveness, and official clarification of all circumstances of the case, is questioned.

In the context of a comparative analysis of foreign experience, it is determined that the use of mediation in administrative jurisdictions, even in states with developed legal systems, is rather limited, which indicates the existence of profound structural difficulties in combining public law disputes with alternative dispute resolution mechanisms. The conclusion substantiates a critical approach to the appropriateness of the existence of mediation as a legal instrument in the administrative proceedings of Ukraine.

Key words: administrative proceedings of Ukraine, alternative resolution of public law disputes, mediation, reconciliation.

Постановка проблеми. Проблематика застосування медіації у сфері адміністративного судочинства України становить об'єкт тривалої науково-практичної дискусії, яка загострюється в умовах трансформації сучасної парадигми правосуддя, орієнтованого на ефективність, доступність і гуманізацію процедур розгляду спорів. Незважаючи на загальне визнання інституту медіації як ефективного альтернативного способу врегулювання конфліктів, особливості адміністративного судочинства, зумовлені публічно-правовою природою адміністративних спорів,

викликають сумніви щодо можливості повноцінної інтеграції такого механізму у систему адміністративної юстиції України. Суттєву складність становить співвідношення імперативного характеру публічно-правових відносин, у яких одна зі сторін наділена владними повноваженнями, з правовою природою медіації, що ґрунтується на принципах добровільності, рівності та консенсусу. Крім цього, чинне законодавство не забезпечує належного нормативного підґрунтя для безперешкодного існування адміністративної медіації, а наявна правозастосовна практика

не формує єдиних підходів до успішної реалізації цього інституту. У цьому контексті постає потреба у комплексному науковому дослідженні меж і форм застосування медіації в адміністративному судочинстві, її узгодженості з фундаментальними принципами, закріпленими Конституцією України та Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАС України), а також у критичній оцінці спроможності медіації слугувати ефективним інструментом урегулювання публічно-правових спорів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для всебічного дослідження проблематики, що розглядається, деякі наукові підходи до розуміння медіації як інституту адміністративного судочинства України проаналізовано у працях Н. В. Гришиної, О. Ф. Мельничук, О. М. Нечитайла, К. В. Ростовської, Т. І. Шинкар та ін. Проведенням аналізом встановлено, що попри загальне визнання значущості медіації як альтернативного способу вирішення спорів у галузях приватного права, питання її застосування у публічно-правових відносинах, зокрема в адміністративному судочинстві, залишається дискусійним. У наукових джерелах порушуються окремі проблемні аспекти адміністративної медіації: недостатня нормативна врегульованість, забезпечення балансу публічних і приватних інтересів тощо. Водночас відсутнє єдине бачення щодо доцільності існування медіації як інституту у межах адміністративного судочинства, що зумовлює актуальність подальшого дослідження вказаного питання.

Мета статті полягає у розкритті питання доцільності існування інституту медіації у системі національного адміністративного судочинства шляхом теоретико-прикладного дослідження правової природи та меж застосування вказаного інституту, виявлення концептуальних і практичних проблем його впровадження та подальшого розвитку, порівняння основних аспектів упровадження та реалізації цього інституту в українському законодавстві з зарубіжною практикою, аналізу доктринальних напрацювань і законодавчих положень стосовно пропозицій уведення такого альтернативного способу врегулювання спорів у правову систему України, а також з'ясування відповідності медіації конституційно-правовим й адміністративним процесуальним принципам.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній позасудовий порядок урегулювання спорів із застосуванням альтернативних способів набуває дедалі більшої актуальності. Альтернативні способи вирішення спорів спрямовані на врегулювання спорів без посередництва державних юрисдикційних органів, зокрема судів, і характеризуються низкою суттєвих переваг над судовим порядком вирішення спорів: економічністю, оперативністю, неформальністю та ін.

Одним із альтернативних способів вирішення спорів є медіація, під якою відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про медіацію» слід розуміти «позасудову добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів» [9].

Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів уже встигла інтегруватися до національних цивільних процесуальних, господарських процесуальних і навіть кримінальних процесуальних відносин. Не оминула увагою така тенденція й адміністративне судочинство України з огляду на положення ч. 1 ст. 3 Закону України «Про медіацію», які поширюють дію останнього на, зокрема, спірні адміністративні правовідносини [9].

Однак питання застосування медіації саме в адміністративному судочинстві України наразі є найбільш гострим і дискусійним у науково-практичних колах. Насамперед це зумовлено правовою природою публічно-правових спорів як підгрунтя адміністративного судочинства, які характеризуються, зокрема, юридичною нерів-

ністю сторін через наявність публічного інтересу, владних повноважень у публічній адміністрації як обов'язкової сторони публічно-правового спору тощо.

Передусім варто зазначити, що сама по собі медіація – виключно позитивне явище, якого потребує сучасна судова система з огляду на надзвичайно високі рівні завантаження суддів, бюрократизму та час, якого потребує вирішення справ будь-якої складності. Порівнюючи медіацію як із судовим процесом, так і з іншими альтернативними способами вирішення конфліктів, слід виокремити її вагомі переваги: добровільність, швидкість, мобільність, гнучкість, відносно невисока вартість, прозорість тощо.

Як зазначає Т. І. Шинкар, адміністративна медіація має на меті мирне врегулювання публічно-правових спорів, установлення конструктивного діалогу між органами державної влади та громадянами, а також сприяння розвантаженню адміністративних судів. Світова практика свідчить, що медіація є широко визнаною та законодавчо закріпленою у Сполучених Штатах Америки, Республіці Польща, Королівстві Норвегія та інших державах із високорозвиненими правовими системами [11, с. 52–53]. Водночас медіація у цивільному або господарському процесі значною мірою відрізняється від медіації в адміністративному судочинстві.

У Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи «Про альтернативні судові процедури вирішення спорів між адміністративними органами влади та приватними особами» від 05.09.2001 № Rec(2001)9 зазначалось про те, що медіацію слід розглядати як інструмент зменшення надмірного навантаження на суди на до- та позасудовому етапах, а також як спосіб «стимулювання вирішення адміністративних спорів і сприяння зближенню суб'єктів владних повноважень із населенням». Крім того, впровадження медіації в адміністративне судочинство матиме наслідком додержання Державою-учасницею Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод ст. 6 вказаного міжнародного договору (*Право на справедливий суд*) [13].

Однак у стрімкому бігу за приведенням національного адміністративного процесуального законодавства до міжнародних стандартів щодо медіації наше поле зору дедалі більше звужується, що призводить до втрати з виду головного дороговказу – початкової ідеї таких перетворень. Чи була досягнута поставлена мета відповідних реформ у межах КАС України, а саме розвантаження судів і налагодження діалогу між владою та суспільством? На нашу думку – ні, що підтверджується показовою статистикою, сформованою на основі даних Єдиного державного реєстру судових рішень: так, із моменту набрання чинності Законом України «Про медіацію» частка судових рішень, у яких адміністративними судами було прийнято рішення про оголошення перерви у підготовчому засіданні на підставі домовленості сторін провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, зупинення провадження у разі звернення обох сторін із клопотанням про надання їм часу для примирення шляхом медіації, закриття провадження на підставі досягнення сторонами примирення шляхом медіації на будь-якій стадії судового процесу, становить близько 0,09% від загальної кількості судових рішень адміністративних судів, винесених за цей же період [2].

Зрештою сам законодавець у пояснювальній записці до проекту Закону України «Про медіацію» обґрунтовував необхідність закріплення на законодавчому рівні можливості проведення процедури медіації лише євроінтеграційними та міжнародно-правовими (з метою ратифікації й імплементації підписаної напередодні прийняття вказаного Закону Конвенції Організації Об'єднаних Націй про міжнародні угоди про врегулювання спорів за результатами медіації) зобов'язаннями України [7]. Це дозволяє припустити, що законодавець не приділяв достатньої

уваги «підводним камінням» медіації в адміністративному судочинстві України під час ухвалення вказаного Закону.

Науковцями вже окреслено деякі негативні аспекти та недоліки медіації в адміністративному судочинстві України, які заслуговують на увагу у контексті розглядуваної у цій статті проблематики. Так, М. Сливка серед основних аспектів, які визначають наявність перешкод або неможливість практичного використання медіації в адміністративному судочинстві України, виокремлює: 1) недостатню обізнаність сторін публічно-правового спору про сутність процедури медіації, порядок її проведення та наслідки медіації для заінтересованих учасників; 2) низьку кількість кваліфікованих медіаторів, що здатні професійно здійснювати медіацію в адміністративних справах; 3) низький рівень довіри населення до процедури медіації й альтернативних способів вирішення спорів загалом; 4) відсутність інституційної підтримки медіації; 5) недостатнє нормативно-правове забезпечення інституту медіації у системі адміністративного судочинства України; 6) відсутність механізму примусового виконання угоди, укладеної за результатами медіації [10, с. 217–219].

На інших істотних недоліках медіації наголосила Т. І. Шинкар, серед яких: 1) недостатній рівень довіри сторін публічно-правового спору до професійної компетентності медіатора порівняно з довірою до судді у судовому процесі, що зумовлений необхідністю поєднання медіатором знань одразу з кількох галузей права та, як наслідок, поверховим володінням кожною з них; 2) імовірність того, що більш сильна сторона публічно-правового спору нав'язуватиме свою точку зору слабшій стороні, що зумовлено неформальним характером медіації та відсутністю достатніх процесуальних гарантій у порівнянні з судовим розглядом або арбітражем; 3) невизначеність можливості притягнення до відповідальності медіаторів за завдану у процесі здійснення ними професійної діяльності шкоду (як умисно, так і з необережності) тощо [11, с. 92–93]. Самі ж принципи медіації, зокрема неупередженість, конфіденційність і добровільність, на думку Т. І. Шинкар «усе ж таки не є чимось абсолютним і непорушним» [11, с. 185].

Однак більшість недоліків адміністративної медіації, що окреслювались у науковій літературі, мають переважно загальний характер, притаманний широкому колу альтернативних способів вирішення спорів, є радше технічними за своєю суттю й усуваними шляхом точкового нормативного регулювання чи адаптації правозастосовної практики, а відтак лише опосередковано стосуються сутності та глибинних проблем реалізації адміністративної медіації у контексті чинного адміністративного процесуального законодавства. Наразі існує чимало законодавчих неузгодженостей і колізійних норм, які взагалі «паралізують» можливість здійснення медіації в адміністративному судочинстві України, а отже не дозволяють досягти початкової мети такого альтернативного способу вирішення спорів, зокрема публічно-правових.

Однією з ключових проблем адміністративної медіації є обмеженість свободи дій суб'єктів владних повноважень як однієї зі сторін публічно-правового спору під час примирення у рамках медіації. Так, згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України «органи державної влади <...>, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень й у спосіб, передбачені Конституцією та законами України» [4]. Своєю чергою положення ч. 1 ст. 190 КАС України істятуть указівку на те, що «умови припинення не можуть суперечити закону або виходити за межі компетенції суб'єкта владних повноважень» [3]. Ці норми є похідними від конституційного принципу верховенства права, яким презюмується, що громадяни реалізують свою правомочність за принципом «дозволено все, що прямо не заборонено законом», а суб'єкти владних повноважень – за принципом «дозволено лише те, що прямо визначено законом».

Вищевказане свідчить про наявність законодавчої неузгодженості інституту медіації з основоположними конституційно-правовими принципами, що ставить у «глухий кут» суб'єкта владних повноважень, який навіть за наявності волі й інтересу у мирному врегулюванні конфліктної ситуації «не матиме відповідних повноважень або чітких «правил гри» [5, с. 11]. Крім того, хоча, на думку О. М. Нечитайла й ін., досягнення медіаційного консенсусу між особою та суб'єктом владних повноважень має належати до пріоритетів діяльності останнього [1, с. 157], сам суб'єкт владних повноважень має відстоювати публічні інтереси, представником яких *de facto* він є, а тому вирішення спору шляхом медіації означає надання ним переваги приватному інтересу над публічним, що нівелює сутність діяльності публічної адміністрації. З-поміж того, як зазначають К. В. Ростовська та Н. В. Гришина, обмеженість свободи дій суб'єкта владних повноважень в адміністративній медіації породжує ризик звинувачення останнього у перевищенні владних повноважень [9, с. 185].

Консенсусний характер є ще одним «вразливим місцем» адміністративної медіації. Як відомо, основний масив адміністративних справ становлять ті справи, предметом оскарження в яких є рішення, дії чи бездіяльність окремих суб'єктів владних повноважень. Власне право на таке оскарження закріплене положеннями ст.ст. 8, 55 Конституції України [4], ч. 2 ст. 2 КАС України [3]. Своєю чергою рішення та дії є проявом активної поведінки суб'єкта владних повноважень, оскільки вони вимагають формування в адміністративній справі відповідної позиції, аргументації (у рішеннях – мотивувальної частини) на її захист та її подальше обстоювання у відношенні із особою, у той час як бездіяльність є протилежною за змістом формою поведінки й означає неприйняття рішення чи невчинення дій в адміністративній справі. Відтак медіація у публічно-правовому спорі, що виник із приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, покликана виступати як компроміс.

Однак якщо компроміс у публічно-правовому спорі, предметом якого є бездіяльність суб'єкта владних повноважень, можливий із огляду на те, що останнім у такому спорі не займалась жодна позиція та він завідомо знаходиться у менш вигідному становищі, ніж особа, що є стороною такого спору, ймовірність досягнення примирення шляхом медіації у публічно-правовому спорі, предметом якого є рішення чи дії суб'єкта владних повноважень як результат його активної поведінки, мізерно мала. Це зумовлено тим, що саме по собі компромісне вирішення конфлікту вимагатиме від суб'єкта владних повноважень більших поступок, ніж обстоювання позиції у судовому порядку, за умови, якщо займана суб'єктом владних повноважень позиція є законною й обґрунтованою.

Вищеописана проблема має міжінституційний характер і негативно впливає на співвідношення адміністративної медіації з новелою адміністративного процесу України – адміністративною процедурою. Так, ситуація, за якої суб'єкт владних повноважень у межах адміністративної процедури спочатку обстоює певну позицію, а згодом у судовому провадженні, вдаючись до медіаційного вирішення конфлікту, погоджується на вирішення публічно-правового спору шляхом медіації, тобто на компромісних умовах, може формувати у громадян стійкий сумнів щодо ефективності вже адміністративної процедури як механізму досудового врегулювання публічно-правових спорів. Подібна практика *de facto* дискредитує сам інститут адміністративної процедури, створюючи ризики її сприйняття як формальної та неефективної стадії розгляду публічно-правового спору, яку сторони змушені проходити перед зверненням до суду, без реальної перспективи вирішення справи на цьому етапі.

Іншим «камінням зіткнення» медіації у системі адміністративного судочинства України є визначення належної

фігури медіатора у публічно-правовому спорі. Так, згідно з п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про медіацію» медіатором може бути «спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію» [8]. За таких умов постає логічне питання: чи може медіатор у розумінні вказаного законодавчого визначення зберігати нейтральність, незалежність і неупередженість, а також забезпечувати баланс інтересів у публічно-правовому спорі?

На нашу думку, у межах публічно-правового спору, з урахуванням його специфіки, яка полягає у наявності публічного інтересу та юридичної нерівності сторін, існуюча фігура медіатора у системі адміністративного судочинства України викликає істотні сумніви щодо її доцільності, оскільки певною мірою протирічить принципам рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом (ст. 8 КАС України) та змагальності сторін, диспозитивності й офіційного з'ясування всіх обставин у справі (ст. 9 КАС України). У випадку, коли сторонами спору є не рівноправні суб'єкти, як, наприклад, у цивільному або господарському судочинстві, а фізична або юридична особа з одного боку та суб'єкт владних повноважень із іншого, ймовірність отримання об'єктивного результату, що задовольняє інтереси обох сторін і ґрунтується на рівності прав останніх, зменшується пропорційно зростанню корупційних ризиків.

Ураховуючи вказані недоліки існуючої моделі медіації, виникає потреба у пошуку більш ефективних підходів до вирішення публічно-правових спорів. Однією з таких альтернатив є судова медіація, яка була імплементована до низки зарубіжних систем адміністративної юстиції та довела свою дієвість, призвівши до позитивних зрушень. Принагідним у цьому контексті є досвід Республіки Фінляндія. Відповідно до ст. 5 § 1 Закону Республіки Фінляндія «Про судову медіацію» медіатор повинен бути суддею суду, в якому розглядається справа; при цьому він не має права розглядати ту саму справу у судовому засіданні. Іншими положеннями вказаного нормативно-правового акту закріплено, що у разі задоволення клопотання про проведення сторонами позасудового врегулювання спору шляхом медіації судовий розгляд припиняється на весь час проведення такої процедури, яка триватиме впродовж консенсусно визначеного сторонами строку [6, с. 79; 14].

Саме тому в адміністративному судочинстві доцільним є використання моделі судової медіації, де роль медіатора виконуватиме суддя, який, зважаючи на специфіку своєї діяльності, «за замовчуванням» є безстороннім і неупередженим. Вочевидь така модель сприятиме більшій зацікавленості сторін у вирішенні публічно-правового спору. Особливою привабливою судовою медіація стане для суб'єктів владних повноважень як сторін публічно-правових спорів, оскільки на сьогодні публічні адміністрації часто не наважуються на вирішення спору шляхом медіації через відсутність гарантій щодо нейтральності медіатора та потенційні репутаційні ризики за результатами такого альтернативного способу вирі-

шення спору. Водночас запровадження моделі судової медіації потребуватиме внесення системних змін до КАС України, зокрема щодо узгодження з інститутом урегулювання спору за участю судді.

Стриманішим, але не менш ефективним є досвід Республіки Польща, де законодавець присвятив медіації окремий розділ 5а «Медіація» у Кодексі адміністративного судочинства Республіки Польща, закріпивши більш узгоджену та логічну модель адміністративної медіації порівняно з підходом, обраним українським законодавцем. Польський підхід передбачає можливість для суб'єктів владних повноважень безперешкодно ініціювати процедуру медіації без ризику несення негативних наслідків за її результатами [12]. Такий підхід значно підвищує привабливість медіації для сторін публічно-правового спору, а також сприяє популяризації цього інституту та формуванню культури консенсусного врегулювання спорів у публічному праві, що є важливим елементом ефективного та демократичного існування адміністративної юстиції.

Висновки. Інститут медіації як альтернативний спосіб вирішення спорів має вагомий потенціал у межах адміністративного судочинства України. Його інтеграція в адміністративні процесуальні відносини здатна забезпечити досягнення низки важливих цілей: розвантаження адміністративних судів, підвищення ефективності врегулювання публічно-правових спорів, налагодження конструктивного діалогу між органами державної влади та громадянами, зміцнення довіри суспільства до державних інституцій.

Водночас запровадження адміністративної медіації супроводжується низкою серйозних викликів. Правова природа публічно-правових спорів, що характеризуються юридичною нерівністю сторін і необхідністю балансування між публічними та приватними інтересами, істотно ускладнює застосування медіації в адміністративному судочинстві.

На сьогодні є всі підстави стверджувати, що чинне національне законодавче регулювання інституту медіації є фрагментарним і не забезпечує належного впровадження медіаційних процедур у публічно-правовій сфері. Закон України «Про медіацію» не враховує специфіку публічно-правових спорів, а у КАС України відсутні комплексні норми, що регламентують особливості медіаційного регулювання у цій категорії справ. Така ситуація створює правову невизначеність і гальмує ефективне використання медіації.

Ураховуючи виклики та перспективи, адміністративна медіація в Україні потребує глибокого переосмислення та відповідної законодавчої реформи. Ідеться не лише про технічне вдосконалення нормативних конструкцій, а і про концептуальні зміни у підходах до врегулювання публічно-правових спорів. Лише за таких умов адміністративна медіація зможе стати не декларативною формальністю, а ефективним інструментом урегулювання публічно-правових спорів, який сприятиме поступу верховенства права в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне судочинство України: теорія та практика / монографія / кол. авт.; за заг. ред. О. М. Нечитайла. Київ : ВАІТЕ, 2015. 288 с.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 28.04.2025).
3. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 28.04.2025).
4. Конституція України : від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 28.04.2025).
5. Медіація в адміністративних справах / Expertise France, Право-Justice; уклад.: А. Сергєєва, О. Городничий, А. Рищенко. 30 с. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/611/cc9/61d/611cc961d4853230712969.pdf> (дата звернення: 28.04.2025).
6. Мельничук О. Ф. Медіація в адміністративному судочинстві: європейський досвід для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Серія «Право». Вип. 72 (2). С. 77–81.
7. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про медіацію» : від 19 травня 2020 р. // Законотворчість / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877 (дата звернення: 28.04.2025).

8. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 7. Ст. 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20> (дата звернення: 28.04.2025).
9. Ростовська К. В., Гришина Н. В. Медіація в адміністративному судочинстві: міф чи реальність сьогодення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2020. Серія «Право». Вип. 29. С. 182–188.
10. Сливка М. Позитивні та негативні аспекти медіації і примирення сторін в адміністративному судочинстві: розмежування та проблеми застосування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2024. Серія «Юридичні науки». № 3 (43). С. 214–220.
11. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Інститут права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом. Київ, 2017. 220 с.
12. Kodeks postępowania administracyjnego : Ustawa o Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 czerwca 1960 r. Dziennik Ustaw. 1960. Nr 30. Poz. 168. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19600300168/U/D19600168Lj.pdf> (ostatni dostęp: 28.04.2025).
13. Recommendation № Rec(2001)9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties : adopted by the Committee of Ministers on 5 September 2001 at the 762nd meeting of the Ministers' Deputies. URL: <https://rm.coe.int/16805e2b59> (last accessed: 28.04.2025).
14. Riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa : Suomen tasavallan laki, annettu 26 päivänä elokuuta 2005, N:o 663/2005. *Suomen Sääntöskokoelma*. 2005. N:o 663–674. URL: <https://www.finlex.fi/en/legislation/collection/2005/663> (viimeksi käytetty: 28.04.2025).